

Zihinsel Yetersizlik

Çocukların akademik, sosyal, öz bakım, dil gelişimi alanlarında yaşlıları ile anlamlı derecede farklılık göstermesi durumunda gelişimde bir sorun olduğu fark edilebilmektedir. Birbirini etkileyen gelişim alanlarında yaşanan bir sınırlılık diğer alanları da olumsuz etkilemektedir. Böylelikle bir gelişim geriliği oluşmaktadır.

Zihinsel anlamda yetersizliği bulunan bireyler çeşitli şekilde tanımlanmaktadır. Grossman zihinsel yetersizliği 1973 yılında, “*Gelişim dönemi içerisinde genel zihinsel işlevlerde önemli derecede normalaltı, bunun yanında uyumsal davranışlarda yetersizlik gösterme durumu.*” olarak tanımlamıştır. Yıllar geçtikte tanımlar geliştirilmiş, Luckasson 1992 yılında, **uyumsal beceri alanlarının iki ya da daha fazlasında sınırlılık göstermesi** olarak tanıma ekleme yapmıştır. Ayrıca **on sekiz yaşından daha önce ortaya çıkması gerektiğini** de eklemiştir.

Amerikan Zeka Geriliği Birliği (AAMR), zihinsel yetersizliği 2002 yılında “*Zihinsel işlevde bulunma ve kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde anlamlı sınırlılıklar olma durumu*” olarak yeniden tanımlamıştır.

Ülkemizde özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimse haklarını açıklayan, gerekli tanımları ve düzenlemeleri içeren **Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2020)** ise zihinsel yetersizliği üç ayrı tanımla açıklamıştır. Hafif, orta ve ağır derecede zihinsel yetersizlik tanımlarına yer verilen yönetmelikte;

- *Hafif düzeyde zihinsel engelli birey:* Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine sınırlı düzeyde ihtiyacı olan bireyi,
- *Orta düzeyde zihinsel engelli birey:* Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ile destek eğitim hizmetine yoğun şekilde ihtiyacı olan bireyi,
- *Ağır düzeyde zihinsel engelli birey:* Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal, pratik uyum ve öz bakım becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle yaşam boyu süren, yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi ifade etmektedir.

Emekleme, dil gelişimi, tuvalet eğitimi, iletişim kurma, kişisel bakımını gerçekleştirme, dikkat, kavrama ve uygulayabilme gibi becerilerde sınırlılıkları göze çarpan çocuklar tanılama süreçlerine dâhil edilir.

Bireylerde zihinsel yetersizliğin olup olmadığını belirlemek için birçok tanılama süreci mevcuttur. Uzmanlar zekâ testlerini uygulayarak buradan alınan puanları dikkate almaktadır. Özellikle tanılama süreçlerinde

- Stanford-Binet IV,
- Wechsler Çocuklar için Zekâ Ölçeği,
- Leiter Zekâ Ölçeği,
- Porteus Labirentleri Ölçeği, Kohs Küpleri Ölçeği
- Goodenough-Harris İnsan Resmi Çizme Ölçeği kullanılmaktadır

Bu testlerde **alınan puanların 70 ve altında kalanlara zihinsel yetersizliği olan bireyler** denilmektedir. Ayrıca psikologlar ve rehber öğretmenler de problem çözme, hafıza, kelime ve soru sorma gibi çeşitli değerlendirmeler ile bu sürece katkı sağlamaktadır. Fakat bu değerlendirmeler o anki duruma, ortama ve zamana göre değişkenlik gösterebileceğinden dolayı testlerin kesin bir belirleyiciliği yoktur ve birkaç kez tekrar edilmelidir.

Zihinsel işlevleri değerlendirilen çocuklar uyumsal davranışları açısından da değerlendirilmektedir. **Vineland Uyumsal Davranış Ölçeği** ve **AAMR Uyumsal Davranış Ölçeği** bu alandaki düzeyi belirlemek için yardımcı olmaktadır. Ülkemizde ise uyumsal davranış ölçeği bulunmamakla birlikte **Denver Gelişimsel Tarama Ölçeği, Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE) ve Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı (GEÇDA)** bu konuda yararlanılabilecek ölçme araçlarıdır.

Çocuk tıbbi anlamda tanıldıktan sonra eğitsel tanılama süreci ile devam edilmektedir. Çocuğun erken yaşlarda yoğun bir eğitimsel müdahale ile akranlarının seviyesine gelmesi ya da yaklaşabilmesi, doğru ortamda uzman kişilerce eğitim olanaklarından yararlanabilmesi için rehberlik ve araştırma merkezlerinde **eğitsel tanılama** yapılmaktadır.

Eğitsel tanılamada *sosyal duygusal uyumsal alanlarda değerlendirmeler, davranış dereceleme ölçekleri, görüşme formları, sosyal gelişim öyküsü, bireysel gelişim raporu, gözlemler, standart testler, gözlem raporları, işitme ve görmeyi ölçen testler ve başarı testlerinin sonuçları* eğitsel değerlendirmede yararlanılan kaynaklardır. Özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından incelenen süreç neticesinde de çocuk kendisi için uygun eğitim ortamına yönlendirilmektedir.

06.04.2021

Ali İSMAİLOĞLU
Özel Eğitim Öğretmeni